

I.G. Duca - ministrul Agriculturii și Domeniilor (12 decembrie 1918-12 septembrie 1919)

Liliana Beu
lilianabeu@yahoo.com

Odată cu revenirea familiei regale în Capitală, la 18 noiembrie/1 decembrie 1918, și reintroducerea administrației românești în teritoriul eliberat, devenise evident că sarcina guvernului Coandă se apropia de sfârșit. Deși regele încredințase mandatul formării guvernului lui Ionel Brătianu, instalarea sa la putere a întârziat câteva zile, pentru că se dorea să se dea cabinetului o coloratură națională, prin introducerea în componența acestuia a lui Nicolae Iorga și Take Ionescu. Cum intervențiile pe lângă cei doi oameni politici s-au soldat cu eșec, s-a ajuns la un guvern de partid, sub conducerea șefului liberal.

Inițial, la formarea cabinetului, ca un semn de apreciere pentru munca depusă în anii în care se aflase în fruntea departamentului de Culte și Instrucțiune Publică, Ionel Brătianu încredințase lui I. G. Duca același minister. Revenirea la acest departament, într-o perioadă atât de dificilă, când cuvântul de ordine era consolidarea Unirii prin toate mijloacele, îndreptătea aserțiunea unui contemporan potrivit căreia „*on revient toujours a ses premiers amours...*”¹.

Desemnarea lui I. G. Duca la acest minister atrăsese nemulțumirea lui Constantin Angelescu, care se vedea astfel îndepărtat, pentru a doua oară, de la o numire la care se socotea îndreptățit. Pentru a aplana situația, Ionel Brătianu avea să-i promită acestuia că, la prima remaniere guvernamentală, va avea grijă să primească un loc în guvern².

Remanierea promisă de premier nu avea să se producă prea curând, dar, o conjunctură nedorită de nimeni, îl va face pe Ionel Brătianu să se achite de promisiune mai repede decât se aștepta. Fotin Enescu³, titularul ministerului Agriculturii și Domeniilor, un prieten și colaborator al lui I.G. Duca încă de pe vremea când activau amândoi la Tribunalul din Râmnicu Vâlcea, unul în calitate de ajutor de procuror iar celălalt în calitate de ajutor de judecător,

¹ Constantin Kirițescu, *I.G. Duca*, Editura Cartea Românească, București, 1934, p.11.

² Nicolae Peneș, *Dr. Constantin Angelescu. Povestea unei vieți*. Editura Monteoru, București, p. 93.

³ *Temeliile acestei prietenii fuseseră puse la Râmnicu Vâlcea unde întâmplarea făcuse ca amândoi să funcționeze, în chiar primii ani de activitate, în magistratură. Avansat judecător la Tribunalul Argeș, Fotin Enescu părăsește Râmnicul, în timp ce I.G. Duca intră în cooperatie, ca subdirector la Casa Centrală a Băncilor Populare. Cum în 1906, prin numirea sa ca director, postul de subdirector rămânea vacant, I. G. Duca, știind preocupările lui Fotin Enescu, face apel la acesta pentru a-i succeda. Ulterior, în 1907, după răsccoală, când I. G. Duca va intra în politică, îi va urma și în funcția de director general al Casei Centrale. În timpul războiului, cei doi au continuat să colaboreze, întrucât Fotin Enescu va conduce Direcția Generală a Aprovizionării Militare și Civile. Cf. Gheorghe Timuș, *Amintiri cooperatiste despre I.Gh. Duca și Fotin Enescu*, Editura Biblioteca Neoficială a Cooperatiei, București, 1934, pp. 37-38.*

plecat în Basarabia pentru a pregăti înfăptuirea reformei agrare, a contactat virusul de tifos, și, în doar câteva zile, a căzut răpus de teribila maladie.

Provizoriu, treburile ministerului vor fi preluate în perioada 29 noiembrie/12 decembrie 1918, de către Alexandru Constantinescu, titularul Industriei și Comerțului. Apoi, cunoscându-se preocupările lui I. G. Duca în domeniul îmbunătățirii vieții țaranului, confirmate atât în plan teoretic, cât mai ales practic, prin enorma sa activitate de reorganizare a băncilor populare și cooperativelor sătești, și poate și dintr-un sentiment de recunoștință pentru prietenia ce-i animase pe cei doi, Ionel Brătianu i-a încredințat conducerea acestui departament.

Astfel, la 12/25 decembrie 1918, I. G. Duca este numit titularul unui minister chemat să înfăptuiască cele mai importante și așteptate reforme. Prindea contur în aceste condiții unul dintre cele mai îndrăznețe visuri ale tinereții sale, pe care se străduise să-l facă cunoscut și la realizarea căruia va contribui în mod deosebit: „*De la mișcarea cooperatistă din 1903 și până la adunările profesionale din 1933, Duca a fost în tot acest răstimp în fruntea tuturor reformelor sociale ce s’au săvârșit în evoluția statului nostru, a fost purtătorul de cuvânt al generației care vroia libertate și progres, prin ordine și naționalism*”⁴.

Un apropiat al lui I.G. Duca avea să consemneze că acesta intenționase ca, prin toată activitatea sa, să contribuie la ridicarea economică a țărănimii, poate și ca o măsură compensatorie peste timp, pentru faptul că unii dintre predecesorii săi politici fuseseră cei care contribuiseră la detronarea lui Alexandru Ioan Cuza când acesta se aplecase prea mult asupra soartei țaranului⁵.

Așa cum se arăta în manifestul-program al Partidului Liberal, dat publicității în 19 noiembrie/2 decembrie 1918 între obiectivele prioritare ale noului guvern erau trecute, pe lângă realizarea reformei agrare, descentralizarea administrativă, introducerea impozitului progresiv pe venituri, integrarea noilor provincii, organizarea de alegeri, semnarea tratatelor, aprovizionarea populației și măsuri sociale și de reorganizare și îmbunătățire a sistemului de asigurări sociale, etc.⁶

Aceste ultime prevederi vor deveni extrem de actuale chiar la începutul guvernării liberale, cu ocazia manifestatăiei muncitorilor tipografi din 13/26 decembrie 1918 din București, când guvernul, pentru a stăvili avântul revoluționar al participanților, a făcut apel la forța armată. Despre incident, I.G. Duca menționează în însemnările sale că agitațiile fuseseră rodul fie al propagandei comuniste, fie al unor diversiuni puse la cale de trupele germane în retragere, iar conflictul se declanșase în mod accidental, fără ca guvernul să fi dispus o intervenție armată. Excesele continuaseră însă prin arestarea participanților și bătăile aplicate acestora la poliție. În sprijinul afirmațiilor sale - trebuie să recunoaștem, subiective și care încearcă să absolve guvernul de o

⁴ Gheorghe Selten, *Viața și opera lui I.G. Duca. Omul politic ca erou*, Editura Cultura Poporului, București, 1935, p. 64.

⁵ Pamfil, Șeicaru, *Scrieri din exil. Vol.II Portrete politice*, Editura Saeculum I.O., București, 2002, p.259.

⁶ Ioan Scurtu, *Politica internă a guvernului liberal (12 decembrie 1918 – 12 septembrie 1919)* în *Analele Universității București*, seria Istorie, anul XXIII; nr.1, 1974, p. 126.

parte din răspundere - el aduce mărturia de peste ani a generalului Rasoviceanu, un protagonist al evenimentelor din 13/26 decembrie 1918: „Plecând odată cu vagonul ministerial în Ardeal și văzând că eroul de la Mărășești, viteazul general Rasoviceanu nu are loc în tren, l-am invitat la mine. Stând de vorbă până seara târziu, mi-a mărturisit că 13 decembrie era opera lui. Că întorcându-se din Moldova cu regimentul său, surprinsese noaptea în gara Chitila oameni suspecti care îndemneau pe soldați să-și împuște ofițerii și să facă revoluție – că trebuie să se isprăvească cu regii și cu burjuii – că, văzând că guvernul umblă cu mânuși, el s-a gândit să curețe el capitala de acești agitatori. Că aflând de întrunirea lor le-a ieșit înaintea, că a tras fără provocare și că tot el a dispus, peste capul prefectului de Poliție, să se dea conducătorilor mișcării o lecție așa încât pe viitor să se sature de comunism.”⁷

Deși războiul făcuse ca înfăptuirea celor două reforme să fie amânată, chiar de la începutul anului 1918, imediat ce ieșiseră de la guvernare, liberalii s-au preocupat de pregătirea acestora, întrucât, așa cum arăta I.G. Duca încă din 1913, „Statul nu se va bucura de o înjghebare sănătoasă cât timp va avea o țărănimie săracă în stare de semi-robie și cât timp această țărănimie va sta în fața unei mari proprietăți absenteiste și latifundiare”⁸.

Din inițiativa lui Vintilă Brătianu, s-au creat patru comisii care aveau ca scop studierea și pregătirea reformelor. I.G. Duca a fost desemnat să facă parte atât din Comisia legii agrare, cât și din Comisia legii electorale. Așa se face că, deși în Constituanta de la Iași se stabilise ca reforma agrară să înceapă a fi pusă în practică la șase luni de la încheierea războiului, guvernul, la nici o lună de la venirea la putere, având pregătită această reformă în amănunt, a publicat, la 14/27 decembrie 1918, sub semnătura lui I.G. Duca, decretul-lege privind exproprierea moșiilor.

Dând expresie aspirației de veacuri a țăranului rămân de a-și avea propria bucată de pământ, în adresa de sancționare a proiectului de reformă agrară înaintată regelui Ferdinand, I.G. Duca, printre altele, menționa numeroasele măsuri întreprinse mai ales după 1907, în a se remedia situația țăranimii: înființarea Casei Rurale, arendările de obști, îmbunătățirea legii învoielilor agricole, mișcarea cooperatistă și legea trusturilor arendășești, măsuri, care, chiar dacă au îmbunătățit în mod simțitor soarta țăranului, s-au dovedit a fi neîndestulătoare pentru a da acestei clase propășirea ce i se cuvenea.

Prin urmare, se impunea ca „Astăzi când biruința cea mai strălucită încununează luptele țării și ale aliaților noștri, când Unirea hotarelor Românilor de la Nistru până la Tisa este un fapt îndeplinit, când se pun temeliiile României întregite, marile reforme agrare votate de constituanta Regatului și de Sfatul Țării din Basarabia trebuie înfăptuite fără întârziere. Numai astfel se va face țăranimii dreptatea ce i s-a făgăduit și ce i se cuvine. Numai astfel răzămata pe un popor înstărit și mulțumit de soarta lui, unitatea națională va putea să dea toate roadele ei binefăcătoare”⁹.

Potrivit acestui decret-lege, urmau a se expropria terenurile cultivabile ale Domeniului Coroanei, Casei Rurale și ale tuturor persoanelor morale,

⁷ I.G. Duca, *Memorii*, vol.IV, Editura Machiavelli, București, 1994, pp.188-189.

⁸ *Democrația*, anul I, nr.2, 15 aprilie 1913, p. 51.

⁹ A.N.I.C., Fondul I.G.Duca, dosar 18, f.33-34.

publice și private, toate proprietățile rurale aparținând supușilor străini și cele ale absenteiștilor cărora li se adăugau cele 2 milioane de hectare din pământul cultivabil aparținând tuturor proprietăților particulare de peste 100 de hectare. Despre modalitatea în care urma a se face exproprierea se preciza că o serie de alte decrete-legi vor veni să completeze prevederile acestui decret. Prețul pământului expropriat era egal cu media prețului regional de arendă, înmulțit cu 20, iar plata se făcea în titluri de rentă, cu o dobândă de 5%, amortizabile în 50 de ani și la care Statul contribuia cu 35% din sumă¹⁰.

Imediat după publicarea decretului-lege, I.G. Duca s-a grăbit să aducă la cunoștință atât a eforilor Spitalelor Civile, Spitalului Sfântului Spiridon și ai Așezămintelor Brâncovenești, cât și la cunoștința Administratorului Domeniilor Coroanei, că, potrivit acestui decret, terenurile cultivate ale instituțiilor ce conduc sunt declarate expropriate în întregime și urmează să intre în folosința țăranilor, în primăvara lui 1919. În acest scop, se solicita ca un delegat al lor să se prezinte la minister pentru ca, împreună, să ia măsurile convenite constituirii obștilor. În plus, se preciza ca la întâlnire să vină însoțiți de o situație a terenurilor, care, pe viitor, vor putea fi folosite în alte destinații, în funcție de cerințele economiei naționale.¹¹

Demersul părea justificat, întrucât practica demonstrase că obștile reușiseră să obțină producții mai bune, atât din punct de vedere calitativ, cât și din punct de vedere cantitativ, având o influență pozitivă în lumea satului, prin puterea exemplului. În același timp, luând în seamă răgazul scurt rămas până la însămânțările de primăvară, apelându-se la mijlocirea obștilor, se diminuea pericolul ca terenurile să rămână necultivate și să se confirme în acest fel toate speculațiile privind neajunsurile acestei reforme.

Concepția lui I.G. Duca era ca, prin decretul-lege, să se facă o împrumțare cât mai sistematică, ținându-se seama de tot ceea ce se dovedise greșit în experiență de la 1864 și până atunci. Prin urmare, el considera că, pentru o împrumțare eficientă, se impunea ca terenurile expropriate să fie date în stăpânirea obștilor până când se vor face parcelări raționale și până când se va face un plan economic sistematic pentru fiecare moșie, deoarece: „... am considerat că exproprierea singură nu este o soluțiune definitivă fiindcă în concepțiunea noastră chestiunea agrară n-a fost niciodată numai o chestiune de repartițiune a proprietății, ci a fost în acelaș timp și o chestiune de producțiune agricolă”. În aceste condiții, timp de 15 zile după decretarea exproprierii, s-a format un comitet din specialiștii cei mai cunoscuți, atât din țară cât și din teritoriile alipite, care, sub președenția rectorului Universității din București, a studiat problema învățământului agricol, pentru ca, paralel cu distribuirea pământului, să li se ofere țăranilor și posibilitatea cultivării în mod rațional a respectivului teren¹².

Programul pe care intenționa să-l pună în practică ministrul I.G. Duca, viza în principal patru aspecte: defalcarea celor 2 milioane de hectare de teren până la 1 aprilie 1919, organizarea unui serviciu de măsurători cadastrale pentru delimitarea loturilor, organizarea unui învățământ agricol cu accentul pe dezvoltarea învățământului practic elementar și dezvoltarea cooperăției, pentru

¹⁰ Ioan Scurtu, *art.cit.*, p. 135.

¹¹ A.N.I.C., Fondul I.G. Duca, dosar 18, f.35-36.

¹² D.A.D., nr. 118/7 iulie 1921, Ședința din 15 iunie 1921, p. 2987.

a pune la dispoziția sătenilor creditul necesar. În majoritatea lor, aceste obiective și-au găsit materializarea. Astfel, până la 1 aprilie 1919, se defalcaseră 1.517.000 ha urmând a fi executate măsurătorile convenite și pentru celelalte 483.000 ha, serviciul de măsurători și cadastrare fusese organizat în mare, cele două comisii, una pentru reorganizarea învățământului agricol și cealaltă pentru reorganizarea celui zootehnic, pregătiseră documentele pentru viitorul proiect de lege, iar cooperăția promise printr-un decret-lege un nou statut, în funcție de reorganizarea sa¹³.

Inițiativa exploatarea pământurilor expropriate prin intermediul obștilor sătești nu aparținea ministrului I.G. Duca, ci ea fusese vehiculată încă din timpul guvernului trecut, de către Constantin Garoflid, ministru Agriculturii și al Domeniilor de atunci.¹⁴ Numai că, I.G. Duca va reuși să dea conținut practic acestei idei, chiar la câteva zile de la publicarea decretului-lege privind reforma agrară, când anunța că Direcția Generală a Casei Centrale a Băncilor Populare și Cooperativelor Sătești, potrivit articolului 19 din decretul 3697/15 decembrie 1918, va trece de Ministerul Agriculturii și Domeniilor, numindu-se Casa Centrală a Cooperăției și Împroprietăririi, fiind însărcinată cu aplicarea exproprierii. În acest sens, se cerea ca până la 8 ianuarie 1919 să fie întrunite adunările generale ale federalelor din fiecare județ, pentru a se desemna câte 2 delegați și 2 supleanți spre a face parte din fiecare comisie județeană de expropriere. O adresă similară era trimisă și inspectorilor agricoli, cărora le revenea sarcina primirii proceselor verbale cu hotărârile comisiilor locale cu privire la terenul ce urma a fi expropriat. Un exemplar din aceste procese-verbale urma a se înainta comisiei județene, iar un altul mergea la obștea locală, spre a-i servi drept document pentru luarea în folosință a terenurilor stabilite de comisie.¹⁵

Comisia locală de expropriere era formată din judecătorul de ocol, proprietarul moșiei și un delegat al sătenilor. Aceștia stabileau în linii mari partea din moșie ce urma a fi expropriată. Apoi, comisia județeană, alcătuită din doi delegați ai moșierilor, doi ai sătenilor, un delegat al Casei Centrale a Cooperăției și Împroprietăririi și judecătorul de ocol, aveau obligația de a stabili exact hotarele părții expropriate și cuantumul despăgubirii. Suma încasată din arenze nu însemna o parte din prețul de răscumpărare.¹⁶

Desigur că expropriere prin intermediul obștilor era un proces care ridica multe probleme, atât din punct de vedere organizatoric, cât și din punct de vedere al personalului necesar unei astfel de operațiuni. Așa de exemplu, la 27 februarie 1919, I.G. Duca a fost nevoit să trimită instrucțiuni scrise către președinții comisiilor locale și județene privind constituirea izlazurilor comunale în regiunile de munte, solicitând în același timp ca membrii acestor comisii să dea ei înșiși concursul celor implicați să execute acele exproprieri. Cu alt prilej, el le cerea membrilor comisiilor respective suspendarea oricărei activități până la 15 martie 1919, întrucât agronomii regionali trebuie să se ocupe personal de

¹³ I.G. Duca, *op.cit.*, pp.210-211.

¹⁴ D. Șandru, I. Saizu, *I.G. Duca – Coordonate economice*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”*, vol. XXII, partea I-a, Iași, 1985, p.297.

¹⁵ A.N.I.C., Fondul I.G.Duca, dosar 18, f.37-39.

¹⁶ Marcel Știrban, *Din istoria României 1918-1921. Probleme ale vieții politice, economice și sociale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 254.

constituirea obștilor de expropriere și de lucrările de însămânțări de primăvară¹⁷. Mai mult, pentru a le facilita deplasarea în teritoriu a celor chemați să aducă la îndeplinire aplicarea exproprierii, I.G. Duca adresează o telegramă către toți prefecții din țară, prin care îi anunță că s-a fixat cuantumul diurnei la 40 de lei/zi și că pentru satisfacerea unor prime cheltuieli urmează a se acorda un avans de 700 de lei¹⁸.

În lipsa unor dezbateri parlamentare, opoziția nu pierdea niciun prilej de a critica, prin toate mijloacele, prevederile decretului de expropriere. În concepția unor reprezentanți ai acesteia, decretul care purta semnătura lui I.G. Duca prezenta două mari neajunsuri. Pe de-o parte, stabilirea ordinii celor îndreptățiți să fie împrăștiată se făcuse pe criterii sentimentale, iar pe de altă parte, deoarece se aplicau măsuri identice de expropriere și împrăștiere atât într-un județ unde țăranul nu avea inventar agricol și nici un număr suficient de vite, cât și într-un județ în care de generații pământul era cultivat în dijmă¹⁹. Alături, se invoca faptul că atunci când se modificase Constituția, pentru a se putea îndeplini cele două reforme, se vorbise de împrăștierea individuală și nu se stipulasă niciunde că procesul se va derula prin intermediul obștilor, ceea ce reprezenta doar o modalitate de a se amâna împrăștierea efectivă a țăranului în dorința de a se obține o despăgubire cât mai ridicată pe seama acestuia²⁰.

Pus în fața unei asemenea situații, I.G. Duca va face adeseori apel la ajutorul prefecților pentru a interveni spre a se evita apariția unor situații nedorite, cu atât mai mult cu cât în anumite zone obștile întârziaseră să se constituie sau nu se constituiseră încă, iar lucrările de primăvară trebuiau să înceapă. Teamă că vor izbucni incidente, întrucât țăranii, în dorința lor de a lua în stăpânire pământurile și de a începe cât mai repede lucrul câmpului, vor fi ispitiți să intre cu plugurile în moșii, fără a mai aștepta constituirea obștilor, îl determină pe I.G. Duca ca, împreună cu ministrul de interne, să facă apel la ajutorul prefecților: „*Vă rugăm deci ca în aceste câteva zile să concentrați toată atenția dumneavoastră, a consilierilor agricoli și a întregului aparat administrativ asupra acestei chestiuni de care sunt legate interesele cele mai însemnate și mai vitale ale Statului. Veți grăbi constituirea obștilor, veți lua măsuri ca acolo unde nu se pot constitui, pământurile să fie împărțite sătenilor prin comitete și veți chibzui după împrejurările locale prin ce mijloace puteți îndemna mai bine pe săteni la răbdare și liniște până la trecerea lor în folosință*”²¹.

Uneori, nemulțumirile veneau nu numai din partea opoziției, ci chiar din partea celor implicați direct în activitatea de expropriere. O întâmpinare a Societății Agronomilor din București îl roagă pe ministrul Duca să revină asupra numirii unor inspectori și să suspende delegațiile date altora, întrucât sunt

¹⁷ A.N.I.C., Fondul I.G. Duca, dosar 39, f. 1-2.

¹⁸ *Ibidem*, f. 3.

¹⁹ Constantin Argetoianu, *Memorii pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. VI, partea a VI-a (1919-1922), Editura Machiavelli, București, 1996, p. 234.

²⁰ *Relații agrare și mișcări țărănești în România 1908-1921*, lucrare coordonată de Vasile Liveanu și Mihail Rusenescu, Editura Politică, București, 1967, p. 319.

²¹ A.N.I.C., Fondul I.G. Duca, dosar 348, f. 1v.

persoane fără nici o pregătire profesională și insistă ca pe viitor să se păstreze principiul ca în toate funcțiile cu caracter agricol să fie numiți agronomi²².

De asemenea, era reclamată numirea în diverse servicii chemate a realiza reforma a peste 200 de consilieri agricoli și agronomi regionali direct de către ministru, fără nici un criteriu de selecție în afara apartenenței politice ori a gradului de rudenie. Prin urmare, se cerea drept bază de selecție introducerea concursului pentru ocuparea diferitelor posturi, dacă în prealabil erau îndeplinite anumite cerințe: absolvirea unei școli superioare sau medii, să aibă stagiul militar efectuat și o practică în agricultură de cel puțin doi ani.²³

Vorbind de reforma agrară și de felul în care s-a făcut aplicarea acesteia, există informații contradictorii în ceea ce privește calitatea de proprietar a ministrului I.G. Duca. Aceste puncte de vedere, fie pun în lumină pe democratul I.G. Duca, cel care, cu ocazia procesului de împrumut, și-a împărțit întreaga avere țăranilor de pe moșia sa, fie încearcă să demonstreze că acesta, făcând caz de poziția sa, ar fi reușit să sustragă exproprierii o bună parte din pământul deținut. O analiză atentă a situației ne relevă faptul că interpretările sunt exagerate, chiar dacă ambele pornesc de la o bază reală.

Pentru început, trebuie să precizăm că autorii respectivi se referă, fiecare dintre ei, la proprietăți diferite: una se afla în județul Vâlcea, cealaltă în județul Constanța. Proprietatea deținută în județul Vâlcea nu a fost una moștenită, ci a fost achiziționată de I.G. Duca, cu prilejul scoaterii la licitație a terenului și imobilului colonelului Măldărescu, dintr-o comună apropiată de Horezu. Respectiva proprietate era grevată de o datorie de câteva zeci de mii de lei, și, întrucât proprietarul nu-și putuse plăti ipoteca, fusese scoasă la vânzare prin licitație publică la tribunalul din Râmnicu Vâlcea. Locuitorii din comuna Măldărești, aflând că terenul este scos la vânzare, s-au constituit în obște pentru cumpărarea terenului. În ziua licitației, însă I.G. Duca este rugat de săteni să renunțe la achiziționarea terenului. Ca unul care sprijinise dintotdeauna înființarea acestor obștii sătești, el a cedat țăranilor posibilitatea de a cumpăra pământul licitat, dar a revendicat dreptul de a-și achiziționa imobilul (o culă olteneacă de la începutul secolului al XIX-lea, aflată în paragină) și grădina din jur, în suprafață de 2 hectare. A ținut la acest lucru pentru că dorea să se stabilească în zonă, încântat de frumusețile locului și de bogăția monumentelor de aici.

La termenele fixate însă, după adjudecarea licitației, obștea nu a dispus de banii necesari pentru a achita suma licitată, astfel încât, I.G. Duca a intervenit la Casa Rurală pentru a facilita obștii obținerea unui împrumut. Cum, după ceva timp, obștea nu a mai putut plăti nici împrumutul eșalonat în rate, cărora li se adăugau dobânzile destul de mari, tot I.G. Duca a fost cel care i-a împrumutat cu banii de care aveau nevoie²⁴.

Plata acestui împrumut s-a prelungit mult în timp, pentru că, așa cum rezultă din corespondența particulară a ministrului, chiar în timpul războiului, un membru al obștii din Măldărești, I. I. Mormonea, îi scria lui I.G. Duca, la 17 octombrie 1916, și îl ruga să-i mai îngăduie pe locuitorii obștii cu plata datoriilor

²² *Buletinul Agricol*, anul II, 1919, nr. 8-9, p.129.

²³ *Ibidem*, nr.5-6, pp. 67-68.

²⁴ Gheorghe Timuș, *Amintiri cooperatiste despre I.Gh.Duca și Fotin Enescu*, Editura Biblioteca Neoficială a Cooperăției, București, 1934, pp. 20-21.

pentru terenurile cumpărate. Mormonea menționează că, deși anul a fost bogat, ei au consumat din recoltă înainte de strângere, iar zece dintre membrii obștii sunt mobilizați pe front și familiile neajutate nu pot plăti. Pe scrisoare se poate citi rezoluția lui I.G. Duca prin care consimte să fie prelungit termenul având în vedere împrejurările extrem de grele, îndeosebi pentru țărani îndatorați, urmând ca plata dobânzii să se facă la banca din Horezu²⁵.

Probabil că acest context a fost cel care a generat mai apoi ipoteza că, la împrumut, el a renunțat la pământul pe care-l deținea, în favoarea țăranilor de pe moșia sa: „*Înainte de a-și pune semnătura pe decretul de expropriere și-a împărțit mica sa moșie la țărani. Și când a fost întrebat de prieteni de ce a făcut acest lucru, căci șuvița de pământ pe care o avea nu intra în nici într-un caz în cadrul legii de expropriere el a răspuns: - „Nu vreau să-mi tremure mâna, atunci când voi semna decretul de expropriere...”*”²⁶.

Cât privește celălalt punct de vedere, el se referă la o proprietate pe care I.G. Duca o moștenise de la familia sa în județul Constanța. Autorii arată că acesta, în calitate de proprietar al moșiilor Palaz din comuna Ovidiu și Vânători din comuna Peceneaga, a susținut în fața instanțelor reformei agrare că „*stăpâna pământurilor respective în indiviziune cu fiul său minor, cu soția și fiica sa, reușind să obțină pe această cale scutirea de o expropriere pentru o întindere de 1031 ha*”²⁷.

O analiză atentă a documentelor citate de autori ne conduce însă la o cu totul altă interpretare. Mai întâi, I.G. Duca stăpâna cele două proprietăți în indiviziune cu fiul său George, cu fratele său, Grigore Duca și cu sora sa, Gabriella Duca și nici pe departe cu fiica (?) și soția sa. Apoi, conform prevederilor legale existente în vigoare la acea dată, proprietățile aflate în indiviziune, ca și moșiile aparținând aceluiași proprietar erau considerate o singură moșie, ceea ce presupunea că exproprierea urma să se facă pe proprietar și nu pe moșie. În plus, așa cum se arată în hotărârea cu numărul 938/24 octombrie 1924 a Comisiei județene, proprietarii respectivi posedau cele 1031 de hectare cultivate în regiuni cu cererile de împrumut satisfăcute și fiecare proprietar deținea mai puțin de 500 de hectare la care avea dreptul conform legii. Interesant este că, deși I.G. Duca stăpâna terenul în indiviziune cu fiul și frații săi, atunci când se face partajarea, el nu mai apare ca proprietar, suprafețele împărțindu-se astfel: George Duca - 104,65 ha, Grigore Duca - 313,10 ha și Gabriella Duca - 500 ha, diferența nefigurând pe numele său²⁸.

Coroborând cele două opinii diferite, putem aprecia că, chiar dacă I.G. Duca nu și-a împărțit terenul la țărani, așa cum ideea a trecut în legendă, nici n-a deținut în proprietate acest pământ, fie că era vorba de terenurile moștenite în Constanța, fie că era vorba de cel din județul Vâlcea. La Constanța, a renunțat la pământ în favoarea celorlalți moștenitori, iar la Vâlcea, le-a facilitat sătenilor din Măldărești obținerea acestuia, mai întâi renunțând la a-l cumpăra și apoi ajutându-i cu bani să poată să și-l păstreze până la plata finală. Aceasta nu diminuează cu nimic gestul nobil al omului politic, nu-i îngustează cu nimic

²⁵ A.N.I.C., fondul I.G. Duca, dosar 221, f. 1.

²⁶ Gheorghe Selten, *op.cit.*, p. 29.

²⁷ Dumitru Șandru, Ioan Saizu, *art.cit.*, p. 298.

²⁸ A.N.I.C., fond Comitetul Agrar, județul Constanța, dosar 9/1924, f.1-2.

meritele în încercarea de a da țaranului român dreptul de a fi stăpân pe bucata sa de pământ în perioada tulbure de după război, socotită a fi una dintre cele mai propice pentru obținerea unor venituri rapide și ilicite.

Chiar dacă cele 9 luni cât gestionase afacerile Ministerului Agriculturii și Domeniilor aveau să fie perioada celui mai scurt ministeriat din toată cariera sa de om politic, I.G. Duca s-a străduit să dea măsura capacității sale organizatorice, făcând în așa fel încât, această masivă dislocare de pământ, să se realizeze fără ca mutația să provoace disfuncții la nivelul producției agricole și să compromită recolta din acel an. Un indiciu că lucrurile se aflau pe făgașul dorit este și bilanțul campaniei agricole pe anul 1918-1919 din vechiul regat, unde se estima că, prin expropriere, din totalul producției aceluși an, marii cultivatori dețineau 32,30%, obștile 24,70%, iar micii cultivatori 43%, subliniindu-se că pe viitor cea mai mare parte a producției agricole va fi realizată de acești mici cultivatori²⁹.

Plin de numeroase greutăți și de piedici de tot felul, acest ministeriat avea să rămână în amintirea omului politic drept perioada cea mai plină de satisfacții din întreaga sa carieră. Punându-și semnătura pe decretul de expropriere, I.G. Duca, așa cum singur mărturisea, își materializase un vis înfiripat încă din studenție: „*Într-adevăr, de când ieșisem din Universitate, la Băncile Populare, la Cooperație, în genere la Casa Rurală, în Parlament întru apărarea reformelor de la 1907, la legea tocmelilor agricole, la trusturile arendășești, în lupta prin scris și prin grai pentru expropriere, la deliberarea proiectului de la Iași – închinaseam toată activitatea mea și tot entuziasmul tinereților mele îmbunătățirii și ridicării clasei noastre rurale. Putința ca iscălitura mea să figureze pe istoricul act al epocalei reforme agrare menită să prefacă întregul așezământ economic al României – a fost cea mai strălucită recompensă ce mi se putea da*”³⁰.

Summary

The end of the war brought in the foreground the achievement of the two reforms- the agrarian and electoral reform.

Nominated to take part in the liberal cabinet led by I. Brătianu, I.G. Duca, the Minister of Agriculture and Domains, gave his contribution to the editing of the law- ordinance of agrarian reform, ordinance known in history as the Duca's ordinance.

There with, through his unprecedented activity and mobility, he trid hard, during the hard times that followed the war to ensure with the help of the buying communities the putting in possession of the peasants with two ha of land, stipulated in the ordinance, till the first of April 1919.

²⁹ *Buletinul Agricol*, anul II, nr.17/15 septembrie 1919, p. 250.

³⁰ I.G. Duca, *op.cit.*, p. 187.